

ΑΡΧΕΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

ΚΑΙ

ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

«Τὸ γὰρ αὐτὸ νοεῖν ἐστὶν τε καὶ εἶναι»
ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ

ΤΑΚΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ

Heinrich Rickert τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg.
— Karl Joël τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Basel. — Ernst Hoff-
man τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg. — Erich Frank,
τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Marburg. — Guido Calogero τακτ.
καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Φλωρεντίας. — Ραφ. Δήμου, καθ. τοῦ
Πανεπιστημίου Harvard τῶν Ἡν. Πολ. τῆς Ἀμ. — Κ. Τριανταφυλλό-
πουλος τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Ἀθηνῶν. — August Faust
ὑφηγ. τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Heidelberg. — Μιχ. Τσαμαδὸς σύμβου-
λος ἐπικρατείας. — Χ. Τζωρτζόπουλος τακτ. καθ. τοῦ Πανεπιστημίου
Θεσσαλονίκης. — Franz Boehm ὑφηγ. τοῦ Πανεπιστημίου Heidelberg
— Παν. Κανελλόπουλος καθ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. — Κωνσταν-
τῖνος Τσάτσος ἐκτ. καθ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. — Ἰωάν. Θεοδωρα-
κόπουλος τακτ. καθ. Πανεπιστημίου Θεσ)νίκης. — Θεμ. Τσάτσος
ὑφηγ. Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ: Κ. Σ. ΠΑΠΑΔΟΓΙΑΝΝΗ

ΨΑΡΡΩΝ 41

1933

Ο Η. RICKERT ΩΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ

ΥΠΟ

ΘΕΜ. Δ. ΤΣΑΤΣΟΥ

Τὸν Η. Rickert κατέστησαν τὰ ἔργα του γνωστὸν εἰς κοινὸν κατὰ πολὺ τῆς πατρίδος του εὐρύτερον. Σχετικῶς ὅμως ὀλίγοι παρηκολούθησαν τὴν προφορικὴν διδασκαλίαν του.

Κατὰ τὸ θέρος συρρέουν εἰς τὴν Ἀϊδελβέργην, ἔνθα μέχρι πρότινος ἐδίδασκεν ὁ Η. Rickert, πολυαριθμώτατοι φοιτηταί, γερμανοὶ καὶ ξένοι. Ἀλλὰ κατὰ τὸ θέρος ἡ ρωμαντικὴ γοητεία τῆς ὀργιαστικῶς ἐπὶ τῶν ἐρειπίων μεσαιωνικῶν φρουριῶν ἀνθούσης βλαστήσεως καὶ ἡ ἀπαράμιλλος καὶ διαρκῶς ἀπρόοπτος ὠραιότης τῆς στενῆς κοιλάδος τοῦ Neckar παρασύρουν ἔξω τῶν σπουδαστηρίων τοὺς πλείστους ἐκ τῶν ψιλῶ τῶ τίτλ φ φοιτητῶν τοῦ ἀρχαιοτάτου γερμανικοῦ Πανεπιστημίου. Ἐὰν δὲ οὗτοι παρακολουθοῦν μαθήματά τινα, δύνανται νὰ ἐννοήσουν καὶ νὰ συγκινηθοῦν μόνον ἀπὸ πρόσωπα μὲ διάθεσιν ρωμαντικὴν, ἐμπνεομένην ἀπὸ τὸ φυσικὸν περιβάλλον καὶ τὴν κατανόησιν αὐτοῦ ὑποβοηθοῦσαν. Τὸν χειμῶνα ὅμως οἱ ὀλιγάριθμοι φοιτηταί, οἱ ὅποιοι παραμένουν εἰς τὴν Ἀϊδελβέργην, παρακολουθοῦν ὡς ἐπὶ τῷ πλείστον ἀνελλιπῶς τὰ μαθήματά των, σοβαροὶ ὅσον εἶναι καὶ ὁ χειμὼν σκυθρωπός. Ὡστε τότε μόνον δίδεται εἰς αὐτοίς, τοὺς σχετικῶς ὀλίγους, ἡ εὐκαιρία νὰ προσέξουν καὶ νὰ ἐμβαθύνουν εἰς τὴν διδασκαλίαν ἐνὸς ἐκάστου καθηγητοῦ, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐπὶ μακρὰ ἔτη πρωτεύουσαν εἶχε θέσιν ὁ Η. Rickert. Τὸ γραπτὸν ἔργον του δὲν θὰ λησμονηθῇ. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῇ, τοῦλάχιστον ἐφ' ὅσον εἶναι τοῦτο δυνατόν, καὶ ἡ διδασκαλία του ἡ προφορικὴ.

Ὁ Η. Rickert ἐγοήτευεν εὐθύς ἀμέσως τοὺς ἀκροατάς του, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ φυσιογνωμία του, ἐπιβλητικὴ, ἐνέπνεε τὸν σεβασμὸν.

Ἡ φρασιολογία του, ἀπλουστάτη, ἀλλ' εἰς τὸ ἄκρον ἀκριβολόγος, δὲν ἐξένιζε ποτὲ τοὺς ἀκροατάς. Οἱ στοχασμοὶ του διεδέχοντο ἀλλήλους ἐν ἀπολύτῳ ἀλληλουχίᾳ. Τὰ συμπεράσματά του ὡς ἐκ τούτου δὲν ἐνεφανίζοντο ποτὲ ὡς τι τὸ αἰφνίδιον. Οἱ ἀκροαταὶ του εἶχον ἤδη ἀπροσκόπτως ἀχθῆ εἰς θέσιν τοιαύτην ὥστε ν' ἀναμένουν πλέον τὴν διατύπωσιν αὐτῶν. Ὅσον δὲ ἢ συνέχεια τῆς διδασκαλίας του ἦτο τελεία, τόσον ἀκεραία ἦτο ἢ ἀλληλουχία τῶν συλλογισμῶν του, ὥστε δὲν εἶχεν ἀνάγκη νὰ ἐπανέρχεται ποτὲ εἰς σημεῖα, τὰ ὁποῖα εἶχεν ἤδη θίξει. Τοιοῦτοτρόπως οἱ ἀκροαταὶ του δὲν ἀντελαμβάνοντο οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν τὸ μέγεθος τῆς προσπαθείας, τὴν ὁποίαν εἶχεν καταβάλει ὁ διδάσκαλος τῶν καὶ ἰδίως δὲν ἐνόμιζον ὅτι πρόκειται περὶ ἐκθέσεως συστήματος, ἀλλ' ἐπίστευον ὅτι πρόκειται περὶ αὐτενοήτων συλλογισμῶν, φύσει ἐνυπαρχόντων εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν συνείδησιν. Ἡ πειθὼ δηλαδή, ἢ πλέον ἀπόλυτος, ὑπῆρξεν ἢ ἀπαράμιλλος λογικὴ ἀρετὴ τῆς προφορικῆς διδασκαλίας τοῦ H. Rickert.

Ὅσονδήποτε ὅμως καὶ ἂν ὑπῆρξε κυρίαρχος τοῦ λόγου καὶ εἰς τὰς δύο τῆς λέξεώς ἐννοίας, ἢ συνείδησις τῆς κυριαρχίας ταύτης οὐδέποτε παρεμορφώθη παρ' αὐτῷ εἰς οἴασδήποτε μορφῆς ὑπεροψίαν. Μειλιχία καὶ ἤρεμος ἢ διδασκαλία του, διείπετο πάντοτε ἀπὸ τὴν κλασσικὴν πεποιθήσιν ὅτι δὲν εἶναι δημιούργημα τῆς συνειδήσεως ἐνὸς ἐκάστου ἢ ἀλήθεια, ἀλλ' ὅτι αὕτη ἀποκαλύπτεται διὰ τῆς ἐνδεδελεχοῦς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης. Διὰ τοῦτο ὅσηδήποτε καὶ ἂν ὑπῆρξεν ἢ ἄλλως τε δικαία ὑπερηφάνειά του διὰ τὸ ἔργον του, ὑπερίσχυσεν αὐτῆς πάντοτε ὁ θαυμασμός του πρὸς τὴν ἀλήθειαν, τὴν ὁποίαν ἐπίστευεν ὅτι ἀπεκάλυπτε μόνον. Ἐχθὴ τοιοῦτοτρόπως ὁ H. Rickert εἰς τὴν μετριοφροσύνην, ἢ ὁποῖα δὲν ἔχει σχέσιν μὲ τὴν ἀνάγκη τῆς ἰδίας αὐτῶν ταπεινώσεως τὴν ὁποίαν θρησκευτικῶς ἐξημμέναι συνειδήσεις συναισθάνονται, εἰς τὴν μετριοφροσύνην, ἢ ὁποῖα ἰσοῦται πρὸς τὴν μέχρι τῶν ὀρθῶς τεθιθέντων ὀρίων ἐκδηλουμένην αὐτοπεποίθησιν, πρὸς τὴν μετριοφροσύνην ἐκείνην, ἢ ὁποῖα ἀποτελεῖ τὴν ὑπερηφάνειαν ἀληθῶς μεγάλου ἀνδρός. Ὑπῆρξε δὲ αὕτη ἢ σπουδαιότερα ἠθικὴ ἀρετὴ τῆς προφορικῆς του διδασκαλίας.

Κατὰ βάθος ἄλλως τε ἢ πειθὼ καὶ ἢ μετριοφροσύνη σχετίζονται καὶ συνενοῦνται εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ πράγματι μεγάλου τούτου

διδασκάλου, διότι ἡ πειθὼ εἶναι ἡ μόνη μορφή, τὴν ὁποίαν δύνανται νὰ ἔχουν αἱ σχέσεις τοῦ ἀληθῶς μειριόφρονος πρὸς ἔλλογα ὄντα, μορφή ἐκτὸς τῆς ὁποίας οὔτος εἶναι ἀδύνατον νὰ διατηρήσῃ τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ ἰδιοτυπίαν. Ἡ τοιαύτη δὲ συνένωσις τῆς λογικῆς καὶ τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ ἀρετῆς ἀποτελεῖ τὴν φωτεινοτέραν ἀπόδειξιν τῆς ἀληθοῦς τοῦ ἀνδρός σοφίας. Διότι σοφός, ὄχι μόνον φιλόσοφος, ἰδοὺ τί, πιστεύουν οἱ μαθηταὶ του, ὑπῆρξεν, ἐν μιᾷ λέξει, ὁ H. Rickert.

Σήμερον ὁ H. Rickert δὲν διδάσκει πλέον. Ἀναπαύεται καὶ συμπληροῖ τὰ ἔργα του. Τὸν περιβάλλει ἔμως πάντοτε ἡ ἀγάπη τῶν μαθητῶν του, ἀλλὰ καὶ ὁ θαυμασμός των, ἀμείωτος καὶ ὅταν ἀκόμη δοκιμῶσιν οὗτοι νὰ προχωρήσουν κατὰ τι πέραν τοῦ σημείου, εἰς τὸ ὁποῖον τοὺς ὠδήγησεν ὁ μέγας διδάσκαλός των.